DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK ASOSIDAGI NODAVLAT MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTLARIDA TA’LIM SIFATI MONITORINGINI TASHKIL ETISH

Mongiyev Abdulxokim Ibragimovich
MTTDMQTMOI tayanch doktoranti

Anotatsiya. Mazkur maqolada davlat-xususiy sheriklik asosida faoliyat yuritayotgan nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ta’lim sifati monitoringini tashkil etish masalalari yoritilgan. Xususan, ta’lim sifati monitoringining mazmun-mohiyati, uning ahamiyati hamda samarali tashkil etish mexanizmlari tahlil qilingan. Shuningdek, monitoring jarayonida ichki va tashqi nazorat tizimlarini joriy etish, zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanish hamda pedagog kadrlar malakasini oshirishning o‘rni asoslab berilgan. Maqolada mavjud muammolar aniqlanib, ularni bartaraf etish bo‘yicha amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari davlat-xususiy sheriklik asosidagi maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ta’lim sifatini oshirish va samarali boshqaruvni ta’minlashga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: davlat-xususiy sheriklik (DXSh), nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlari, ta’lim sifati, monitoring, baholash tizimi, ta’lim standartlari, maktabgacha ta’lim, pedagogik faoliyat, sifat nazorati, raqamli monitoring, ta’lim samaradorligi, boshqaruv mexanizmlari, ota-onalar ishtiroki, uzluksiz ta’lim, innovatsion yondashuvlar.

KIRISH. Bugungi globallashuv sharoitida inson kapitalini rivojlantirish har qanday davlatning barqaror taraqqiyoti uchun asosiy omillardan biri hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, maktabgacha ta’lim tizimi uzluksiz ta’limning boshlang‘ich bosqichi sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, bolalarning intellektual, ijtimoiy va emotsional rivojlanishida aynan maktabgacha yosh davri hal qiluvchi bosqich bo‘lib, bu davrda berilgan ta’lim va tarbiya keyingi ta’lim bosqichlarining samaradorligiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli, maktabgacha ta’lim tizimini rivojlantirish va uning sifatini ta’minlash masalasi bugungi kunda dolzarb ijtimoiy-iqtisodiy vazifalardan biri sifatida qaralmoqda.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda maktabgacha ta’lim sohasida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi. Xususan, davlat tomonidan sohaga investitsiyalar jalb etish, moddiy-texnik bazani mustahkamlash hamda ta’lim xizmatlari qamrovini kengaytirish maqsadida davlat-xususiy sheriklik (DXSh) mexanizmlarini joriy etishga alohida e’tibor qaratildi. Natijada, nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlari soni keskin ortdi va aholining ushbu xizmatlarga bo‘lgan ehtiyoji tobora kengroq qamrab olina boshladi. Bu esa o‘z navbatida ta’lim tizimida raqobat muhitini shakllantirib, xizmatlar sifatini oshirish uchun yangi imkoniyatlar yaratdi. Biroq, maktabgacha ta’lim xizmatlari ko‘lamining kengayishi bilan bir qatorda, ta’lim sifati ustidan tizimli nazoratni yo‘lga qo‘yish

zarurati ham ortib bormoqda. Chunki nodavlat sektorning faol rivojlanishi sharoitida barcha tashkilotlarda ta’lim sifati bir xil darajada ta’minlanmasligi, ayrim hollarda belgilangan davlat standartlaridan chetga chiqish ehtimoli mavjud. Shu bois, davlat-xususiy sheriklik asosida faoliyat yuritayotgan maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ta’lim sifati monitoringini samarali tashkil etish muhim ilmiy va amaliy masalaga aylanmoqda.

Ta’lim sifati monitoringi — bu ta’lim jarayonini muntazam kuzatish, baholash va tahlil qilish orqali uning samaradorligini oshirishga qaratilgan tizimli faoliyatdir. Mazkur jarayon nafaqat ta’lim standartlariga rioya etilishini nazorat qilish, balki ta’lim muassasalarida mavjud muammolarni aniqlash, ilg‘or tajribalarni ommalashtirish hamda boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun zarur axborot bazasini shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, DXSh asosidagi nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlarida monitoring tizimini joriy etish orqali davlat va xususiy sektor o‘rtasida samarali hamkorlikni ta’minlash, shaffoflik va hisobdorlikni kuchaytirish mumkin. Shu nuqtai nazardan, mazkur maqolada davlat-xususiy sheriklik asosidagi nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ta’lim sifati monitoringini tashkil etishning nazariy asoslari, amaliy mexanizmlari hamda mavjud muammolar va ularning yechimlari tahlil qilinadi.

Davlat-xususiy sheriklik (DXSh) — bu davlat va xususiy sektor o‘rtasidagi uzoq muddatli hamkorlik tizimi bo‘lib, u ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatga ega loyihalarni amalga oshirishga qaratilgan. Ushbu mexanizmda davlat va xususiy tashkilotlar o‘z resurslari, tajribasi va imkoniyatlarini birlashtirgan holda xizmatlar ko‘rsatish yoki infratuzilma yaratishda hamkorlik qiladi.

DXShning asosiy mohiyati shundaki, davlat ijtimoiy sohalarda (ta’lim, sog‘liqni saqlash, infratuzilma va boshqalar) xizmatlar sifati va qamrovini oshirish uchun xususiy sektor imkoniyatlaridan foydalanadi. Xususiy sektor esa o‘z navbatida investitsiya kiritish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va samarali boshqaruv yondashuvlarini qo‘llash orqali ushbu jarayonda ishtirok etadi. Maktabgacha ta’lim tizimi misolida qaralganda, DXSh davlatga bolalarni maktabgacha ta’lim bilan qamrab olish darajasini oshirish, yangi bog‘chalar tashkil etish va ta’lim sifatini yaxshilash imkonini beradi. Xususiy sektor esa o‘z tashabbuskorligi va moslashuvchan boshqaruv tizimi orqali ta’lim jarayoniga yangicha yondashuvlarni olib kiradi. Shu tariqa, davlat-xususiy sheriklikning mohiyati — bu davlatning ijtimoiy majburiyatlarini xususiy sektor bilan hamkorlikda samarali amalga oshirish, resurslardan oqilona foydalanish va sifatli xizmat ko‘rsatishni ta’minlashdan iboratdir.

Ta’lim sifati monitoringi ta’lim tizimining samaradorligini doimiy ravishda kuzatish, tahlil qilish va baholashga xizmat qiladigan muhim boshqaruv vositasidir. U ta’lim jarayonining barcha bosqichlarida — rejalashtirishdan tortib natijalarni baholashgacha — sifatni ta’minlash va uni yaxshilash imkonini beradi.

Avvalo, monitoring ta’lim muassasalarida belgilangan davlat ta’lim standartlariga rioya etilishini nazorat qilishga yordam beradi. Bu esa ta’lim jarayonining bir xil mezonlar asosida olib borilishini ta’minlaydi va sifatdagi tafovutlarni kamaytiradi. Ayniqsa, maktabgacha ta’lim tizimida bu juda muhim bo‘lib, bolalarning boshlang‘ich rivojlanish bosqichida sifatli ta’lim olishiga zamin yaratadi. Ikkinchidan, ta’lim sifati monitoringi pedagogik jarayonni takomillashtirishga xizmat qiladi. Monitoring natijalari asosida o‘qituvchilarning faoliyati tahlil qilinadi, ularning kasbiy rivojlanish ehtiyojlari aniqlanadi va malaka oshirish yo‘nalishlari belgilanadi. Bu esa ta’lim sifatini bevosita oshirishga olib keladi. Shuningdek, monitoring boshqaruv qarorlarini qabul qilishda muhim axborot manbai hisoblanadi. Ta’lim muassasalari rahbariyati va tegishli davlat organlari monitoring natijalari asosida mavjud muammolarni aniqlab, ularni bartaraf etish bo‘yicha aniq chora-tadbirlar ishlab chiqadi. Yana bir muhim jihat shundaki, ta’lim sifati monitoringi shaffoflik va hisobdorlikni ta’minlaydi. Bu esa davlat, xususiy sektor va ota-onalar o‘rtasida ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi. Xulosa qilib aytganda, ta’lim sifati monitoringi ta’lim tizimini doimiy rivojlantirish, samaradorligini oshirish va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashda muhim ahamiyatga ega bo‘lgan strategik jarayon hisoblanadi.

Davlat-xususiy sheriklik asosidagi nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ta’lim sifati monitoringini samarali tashkil etish uchun aniq va izchil mexanizmlarni joriy etish muhim hisoblanadi. Ushbu mexanizmlar ta’lim jarayonini tizimli kuzatish, baholash va takomillashtirishga xizmat qiladi.

1. Me’yoriy-huquqiy asoslarni shakllantirish. Monitoring tizimini samarali yo‘lga qo‘yish uchun avvalo aniq me’yoriy-huquqiy baza zarur. Unda monitoringning maqsadi, vazifalari, mezonlari va baholash ko‘rsatkichlari belgilab qo‘yiladi. Bu barcha ta’lim tashkilotlari uchun yagona yondashuvni ta’minlaydi.

2. Ichki monitoring tizimini yo‘lga qo‘yish. Har bir maktabgacha ta’lim tashkiloti ichki monitoring tizimini tashkil etishi lozim. Bu jarayonda rahbariyat va pedagogik jamoa ta’lim sifati, bolalarning rivojlanish darajasi hamda o‘quv-tarbiyaviy jarayonni muntazam tahlil qilib boradi.

3. Tashqi monitoring va mustaqil baholash. Davlat organlari yoki mustaqil ekspertlar tomonidan amalga oshiriladigan tashqi monitoring ta’lim sifatining xolis baholanishini ta’minlaydi. Bu tizim muassasalar faoliyatini obyektiv nazorat qilish va standartlarga muvofiqligini aniqlashga yordam beradi.

4. Raqamli texnologiyalarni joriy etish. Zamonaviy axborot texnologiyalari monitoring jarayonini tezkor va samarali amalga oshirish imkonini beradi. Elektron platformalar orqali ma’lumotlarni yig‘ish, tahlil qilish va natijalarni avtomatik qayta ishlash tizimi yo‘lga qo‘yiladi.

5. Pedagog kadrlar faoliyatini baholash. Monitoring tizimida pedagoglarning kasbiy faoliyati alohida o‘rin tutadi. Ularning dars sifati, bolalar bilan ishlash uslublari va metodik yondashuvlari muntazam baholab boriladi.

6. Ota-onalar fikrini inobatga olish. Ota-onalar ta’lim sifati haqida muhim axborot manbai hisoblanadi. So‘rovnomalar va fikr-mulohazalar orqali ularning baholari monitoring tizimiga kiritiladi va umumiy tahlilda hisobga olinadi.

Davlat-xususiy sheriklik asosidagi nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ta’lim sifati monitoringini tashkil etishda bir qator muammolar mavjud bo‘lib, ular tizimning samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Ushbu muammolarni o‘z vaqtida aniqlash va ularni bartaraf etish monitoring tizimini takomillashtirishda muhim ahamiyatga ega. Eng asosiy muammolardan biri — ta’lim sifatini baholash bo‘yicha yagona mezonlarning yetarli darajada ishlab chiqilmaganligidir. Bu holat turli ta’lim tashkilotlari natijalarini solishtirish va xolis baholashni qiyinlashtiradi. Ushbu muammoni hal etish uchun milliy darajada yagona standartlar va aniq indikatorlar tizimini ishlab chiqish zarur bo‘ladi.

Yana bir muammo sifatida malakali kadrlar yetishmasligini ko‘rsatish mumkin. Monitoring jarayonini professional darajada tashkil etish uchun yetarli bilim va tajribaga ega mutaxassislar zarur. Bu muammoning yechimi sifatida pedagog va monitoring sohasidagi mutaxassislar uchun maxsus o‘quv dasturlarini kengaytirish hamda ularning malakasini muntazam oshirib borish muhim hisoblanadi. Shuningdek, ayrim tashkilotlarda raqamli texnologiyalardan yetarli darajada foydalanilmasligi ham monitoring samaradorligini pasaytiradi. An’anaviy usullar vaqt va resurs sarfini oshiradi hamda tezkor tahlil qilish imkoniyatini cheklaydi. Bu muammoni bartaraf etish uchun elektron monitoring tizimlarini joriy etish, ma’lumotlarni raqamlashtirish va avtomatlashtirilgan tahlil vositalaridan foydalanish lozim. Shaffoflik va hisobdorlik darajasining pastligi ham muhim muammolardan biridir. Monitoring natijalarining ochiq e’lon qilinmasligi yoki yetarli darajada tahlil qilinmasligi tizimga bo‘lgan ishonchni kamaytiradi. Ushbu holatni yaxshilash uchun ochiq ma’lumotlar tizimini rivojlantirish va monitoring natijalarini jamoatchilik hamda ota-onalar uchun ochiq qilish kerak. Bundan tashqari, ota-onalar ishtirokining yetarli darajada emasligi ham monitoring jarayonining to‘liq va samarali bo‘lishiga to‘sqinlik qiladi. Ota-onalar fikrini tizimli ravishda yig‘ish va tahlil qilish orqali ta’lim sifati haqida to‘liqroq tasavvur hosil qilish mumkin. Shu maqsadda muntazam so‘rovnomalar va elektron muloqot platformalarini joriy etish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa qilib aytganda, davlat-xususiy sheriklik asosida faoliyat yuritayotgan nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ta’lim sifati monitoringini samarali tashkil etish ta’lim tizimining barqaror rivojlanishida muhim o‘rin tutadi. Monitoring jarayoni orqali ta’lim sifati

doimiy ravishda baholanadi, mavjud muammolar aniqlanadi va ularni bartaraf etish bo‘yicha aniq chora-tadbirlar ishlab chiqiladi. Shuningdek, ichki va tashqi monitoring tizimlarini uyg‘unlashtirish, zamonaviy raqamli texnologiyalardan foydalanish hamda ota-onalar va jamoatchilik ishtirokini kengaytirish ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Bu esa o‘z navbatida maktabgacha ta’lim muassasalarida shaffoflik, hisobdorlik va samarali boshqaruvni ta’minlaydi. Umuman olganda, davlat-xususiy sheriklik asosidagi maktabgacha ta’lim tizimida monitoringni to‘g‘ri tashkil etish bolalarning sifatli ta’lim va tarbiya olishiga, shuningdek, kelajakda raqobatbardosh va intellektual salohiyatli avlodni shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kalmuratov.T.N. Boshqaruv funksiyalari asosida davlat xususiy sheriklik asosida nodavlat maktabgacha ta’lim tashkilotlari foaliyatini boshqarish mexanizimi// Xalq ta’limi ilmiy-metodik jurnali 2023-yil 3-son.

2. Kalmuratov.T.N. Xorijiy davlatlarda maktabgacha ta’lim sifatini boshqarishning o‘ziga xos jihatlari// Ilim hám jámiyet. №4.2021. B. 30-33.

3. Matkarimov J.Sh., Sharofaddinov Sh.A. Ta’lim jarayonida boshqaruv faoliyati samaradorligini baholashga oid nazariy qarashlar. – T.: Zamonaviy ta’lim, 2015, №3. 11-15 b.

4. Turg‘unov S.T. Umumiy o‘rta ta’lim muassasalari direktorlari boshqaruv faoliyatining nazariy asoslari: Monografiya. – T.: Fan, 2006. – 196 b.

5. Abdullayev F. Oliy ta’lim muassasasini boshqarishda axborot xizmati tizimini takomillashtirish (pedagogika oliy ta’lim muassasalari misolida). Dis.p.f.f.dok. – T.: O‘zPFITI, 2020. – 255 b.